

Jiří Černík

Divoký západ III.

Cesta na severozápad a trapeři

Jiří Černík

Divoký západ III.

Cesta na severozápad a trapeři

Nakladatelství Libri
Praha 2003

© Jiří Černík, 2003

© Libri, 2003

ISBN 80-7277-190-6

Obsah

CESTA NA SEVEROZÁPAD

Pár slov úvodem	7
Z Washingtonu do Saint Louis	16
Proti proudu Missouri	27
Do země Šošonů	39
Přes pohoří Bitterroot k Pacifiku	51
Návrat	63
Pár slov na závěr	73

Přílohy

Seznam literatury	83
Seznam účastníků expedice	83
Přehled nejdůležitějších událostí	85

TRAPEŘI

V kožešinovém království	87
Hugh Glass	113
John Colter	128
Jim Bridger	144
Pár slov na závěr	168

Přílohy

Seznam literatury	177
Slovníček měř	177

Cesta na severozápad

Pár slov úvodem

S historií amerického Západu jsou spojeny desítky jmen více či méně známých osobností. Mezi prvními to byli Španělé, kteří se, hnáni touhou po zlatě, tlačili z Mexika na sever a usazovali na území nynější Kalifornie, Texasu, Nového Mexika, Arizony a Colorada. V 18. století pak kanadští trapeři francouzského původu: ti, lákáni nesmírným bohatstvím srstnaté zvěře, pronikali na jih podél řek Mississippi a Missouri prakticky až k Mexickému zálivu, k francouzskému přístavu New Orleans. Francouzská koruna si poté činila nárok na obrovské území, které na jihozápadě hraničilo s Texasem a rozkládalo se od Mississippi až ke Skalnatým horám. Po prohrané válce s Anglií, v tzv. sedmileté válce (1756–63), území připadlo Španělsku, které si je podrželo až do roku 1800, kdy Napoleon Bonaparte přinutil Španěly, aby je vrátili Francii.

Američané tento vývoj sledovali s jistými obavami. Mladá republika poté, co vybojovala nezávislost na Británii, musela čelit mnoha potížím, které se týkaly i prostoru mezi Mississippi a Appalačským pohořím. Tamější obyvatelstvo se cítilo odříznuto od pobřežních měst, a tedy také od trhů, na kterých byl zájem o jejich produkty: především o kožešiny, obilí a whisky. Mnozí osadníci proto využívali splavnosti řek Ohia a Mississippi a dopravovali své zboží na španělské území až do New Orleansu, kde

je mohli výhodně zpeněžit. Koncem 18. století se pak nejedny místní noviny zcela veřejně zaobíraly myšlenkou na odtržení tohoto území od Spojených států a na jeho připojení k Louisianě. Američtí politici si z počátku nedělali s těmito náladami příliš velké starosti, neboť Španělsko bylo tehdy již oslabené a nemohlo vojensky hájit své zájmy v zámoří. Situace se podstatně změnila v momentě, kdy Louisiana opět přešla do rukou Francouzů. Území na západ od Mississippi se stalo majetkem expanzivní Francie, jejíž výbojné úmysly neklamně potvrzovalo Napoleonovo tažení Evropou. Mladým Spojeným státům hrozilo nebezpečí, že jim bude znemožněn další růst a nárok na území, které považovaly za své přirozené dědictví.

Roku 1801 se stal prezidentem Spojených států Thomas Jefferson. Jefferson si byl vědom secesionistických nálad mezi obyvatelstvem na západní straně Appalačských hor a na rozdíl od ostatních politiků je nepodceňoval. Nao-pak se je pokusil neutralizovat, a to zcela rázným způsobem – Spojené státy musí koupit New Orleans. Jakmile se toto odbytíště dostane do amerického vlastnictví, důvody k secesi se rozplynou. O dva roky později poslal do Francie Jamese Monroea, kterého pověřil delikátním úkolem spojit se s Robertem Livingstonem, americkým vyslancem v Paříži, a pokusit se tento strategický přístav odkoupit za dva miliony dolarů. Jen nejbližší spolupracovníci věděli, že Jefferson byl ochoten jít až na deset milionů. Napoleon oba představitele přijal, vyslechl si jejich návrh a pak učinil nabídku, která jim vzala dech. Proč jen New Orleans, proč ne celou Louisianu? Američané, kteří měli za úkol koupit jen přístav, si vyžádali pár dní na rozmyšlenou a pak – vědomi si skutečnosti, že koupí Louisiany by prakticky zdvojnásobili rozlohu Spojených států – přikývli. Pochopitelně vyžádat si svolení Kongresu či prezidenta by trvalo měsíce, a co kdyby si to Napoleon mezitím rozmyslel. Podobná příležitost by se sotva už naskytla.

Když se o tom dozvěděl Jefferson, jeho nadšení neznalo mezí. Na otázku, co tomu řekne Kongres, se jen usmál a přesvědčivě prohlásil: „Pánové, až jim řekneme, za kolik jsme to koupili, nikdo nebude nic namítat.“ V tom se však poněkud mýlil. Našli se kongresmani, zejména z opoziční strany, kteří považovali tento obchod za vyhozené peníze, nicméně většina senátorů o důležitosti této transakce neměla nejmenší pochyby a smlouvu pohotově schválila. A tak snad jeden z největších realitních obchodů v historii lidstva vstoupil do amerických dějin pod názvem *Louisiana Purchase*. A – jen tak mimochodem – cena byla jedenáct milionů dvě stě padesát tisíc dolarů. Jen o jeden a čtvrt milionu více, než byl Jefferson ochotný zaplatit za samotný New Orleans.

Na otázku, proč se Napoleon tak lehce vzdal Louisiany, je odpověď poměrně lehká. V prvé řadě potřeboval peníze na další válečná tažení v Evropě a současně také věděl, že si nemůže dovolit válku na dvou frontách. A pak existovalo jisté nebezpečí, že by se Američané – v případě zaoceánského konfliktu – mohli spojit s Angličany. To by znamenalo jejich absolutní převahu na moři. Koneckonců sám Thomas Jefferson, autor textu oficiálního vyhlášení samostatnosti, se nechal nejednou slyšet, že pokud Francie obsadí Louisianu, budou muset Američané spolknout hořkou pilulku a obnovit spojenectví se svými bývalými koloniálními pány. A pak tu byla – jak bychom dnes řekli – geopolitická realita. I kdyby Napoleon Louisianu vojensky udržel, nemohl by ji zalidnit – a toho si byl velmi dobře vědom. Budou to američtí osadníci, kteří – vyzbrojení yankeeovskou podnikavostí, nutkáním zjistit, co se nachází za pohořím, za nímž každodenně zapadá slunce, a bezpříkladným smyslem pro dobrodružství – budou nezadržitelně pronikat dál na západ. Nakonec obsadí nejen Louisianu, ale i horské oblasti, na které si činily nárok Anglie a Španělsko, a zastaví se teprve na březích Pacifiku.

Po zakoupení Louisiany vznikla poněkud trapná situace. Jen málo Američanů mělo jasnou představu o tom, jak vlastně tato oblast vypadá. Jistě, trapeři a obchodníci s kožešinami byli obeznámeni s Mississippi a New Orleansem, ale území dál na západ byla pro ně *terra incognita*. Na rty se drala otázka: „Co jsme to vlastně koupili?“ K pokusům o průzkum tohoto území docházelo nejen v letech před jeho zakoupením, ale dokonce i v dobách před americkou revolucí. Tyto celkem neúspěšné podniky byly v zásadě motivovány snahou objevit takzvanou *Northwest passage* – cestu na severozápad. (Někteří čeští čtenáři jistě znají román amerického spisovatele Kennetha Robertse se stejným názvem.) Hledali vodní cestu, po které by se zboží mohlo dopravovat až k Pacifiku, kde by se nakládalo na lodě směřující do Číny a naopak zboží dovážené z Asie by se mohlo po stejné trase dovážet na východ. Tato myšlenka se opírala o tehdejší zeměpisné znalosti. Mělo se za to, že řeka Kolumbie, ústící do Pacifiku, přitékala z východu a Missouri, pramenící kdesi na západě, tekla na východ. Bylo třeba zjistit, zda se splavné horní toky těchto řek nacházejí v relativní blízkosti a zda existuje schůdná cesta po souši, která by obě řeky spojila. Prakticky všechny tyto pokusy skončily neúspěchem – především proto, že tamější indiánské kmeny, zejména Siouxové a Černonožci (*Blackfeet*), nemínili na své území nikoho pustit. Dva z těchto pokusů však stojí za zmínku. Ne, že by byly úspěšné, ale proto, že za nimi stál Thomas Jefferson. Ještě než se stal prezidentem, pevně věřil, že budoucnost amerických kolonistů spočívá v expanzi na západ. Snažil se tudíž učinit vše, co bylo v jeho silách, aby se tato vize realizovala.

V roce 1786 se Thomas Jefferson setkal ve Francii s jistým Johnem Ledyardem, členem posádky lodi, jíž velel známý anglický mořeplavec a objevitel kapitán James Cook. (Cook též zmapoval severozápadní pobřeží od

dnešního Vancouveru až po Beringovu úžinu včetně ústí Kolumbie.) Po návratu do Evropy Ledyard navrhl Jeffersonovi, že sám pěšky přejde celý euroasijský kontinent, nechá se převézt přes Beringovu úžinu a bude pokračovat v cestě dál na východ až na území Spojených států. Historické záznamy neuvádějí, zda a případně jak velkou finanční podporu obdržel. A i když si řada lidí myslela, že se jedná o podvodníka, Ledyard se opravdu vydal na cestu. Prošel evropským Ruskem, ale pak se o tomto podniku dozvěděla carevna Kateřina II., a protože v té době si činilo Rusko nároky nejen na Aljašku, ale také na značnou část pacifického pobřeží, nechala Ledyarda kdesi na Sibiři zatknout a dopravit do Polska.

K druhému většímu pokusu prozkoumat neznámá území amerického Západu došlo až v roce 1793. Jeffersonovi – členu Americké filozofické společnosti se sídlem ve Filadelfii – se podařilo přesvědčit vedoucí představitele této organizace, aby dali k dispozici sumu ve výši jednoho tisíce liber tomu, kdo prozkoumá území mezi horním tokem Missouri a Tichým oceánem, úspěšně se vrátí a předloží společnosti konkrétní informace o této oblasti. Přihlásila se celá řada lidí a Jefferson nakonec vybral francouzského botanika Andrea Michauxe. Michaux, vybaven penězi, příslušnými instrukcemi a doprovázen nevelkou skupinou mužů, se v červnu téhož roku vydal na cestu. A opět to byly politické zájmy, které i tento projekt přivedly k předčasnému, trapnému konci. Michaux ještě ani neopustil Kentucky, když se Jefferson dozvěděl, že tento slavný botanik je francouzským agentem. Jeho skutečným posláním bylo zorganizovat z francouzsky mluvícího obyvatelstva vojenské jednotky, které by pak získaly New Orleans a celou Louisianu zpět pro francouzské impérium. Financování výpravy bylo okamžitě zastaveno a Michaux putoval zpátky do Francie.

Jefferson se pak o „cestě na severozápad“ nezmínil sko-

ro deset let. Teprve až roku 1802, když už byl prezidentem Spojených států, se mu do rukou dostala kniha, která v něm rázem probudila nadšení realizovat někdejší plány. Podklady pro tuto knihu připravil mladý Skot Alexander Mackenzie. Podařilo se mu totiž to, o čem snilo mnoho lidí před ním. Mackenzie prošel po souši z kanadské provincie Alberta až k tichomořskému pobřeží. Přibližně ve stejné době, kdy se Michaux připravoval na cestu k Mississippi, Mackenzie, doprovázen dalším Skotem, šesti Francouzi a dvěma Indiány, překročil kontinentální předěl v místech, kde Skalnaté hory dosahovaly výše jen kolem jednoho tisíce metrů, a poté sledoval tok řeky Frazer. Vzhledem k tomu, že tato řeka směřovala stále na jih, rozhodl se odbočit na západ. O několik týdnů později dosáhl Pacifiku, konkrétně průlivu Georgia nacházejícím se severně od dnešního Vancouveru.

Úspěch Alexandera Mackenzieho vyvolal v Jeffersonovi přesvědčení, že je třeba jednat, a to velmi rychle. Na jedné straně jeho výpravu bral jako výzvu, neboť si byl jistý, že Američané jsou schopni něco podobného také dokázat. Na druhé straně se jednalo o něco mnohem závažnějšího. Přestože americký námořní kapitán Robert Gray objevil v roce 1792 ústí velké řeky a pojmenoval ji podle lodi, které velel, Kolumbie, existovalo nebezpečí, že si Angličané budou dělat nárok na celé severozápadní pobřeží (s výjimkou Kalifornie). Na podzim roku 1802 Jefferson oznámil své rozhodnutí zorganizovat oficiální, americkou vládou podporovanou výpravu k ústí řeky Kolumbie. Její oficiální účel měl být čistě vědecký. Expedice měla zmapovat terén, získat informace o domorodém obyvatelstvu, flóře a fauně, a tak obohatit znalosti jak amerických, tak i evropských vědeckých společností. Neoficiálně měla tato cesta utvrdit nárok Američanů na oblast povodí Kolumbie – tzv. Oregonské území. Zbývalo jen najít schopného člověka, který by výpravu vedl a na něhož by bylo stopro-

centní spolehnutí. Volba padla na Jeffersonova osobního sekretáře, virginského plantážníka a kapitána americké armády Meriwethera Lewise.

Čtenáři jistě nebudou namítat, když se v úvodu k této knize, jež je věnována Lewisovu největšímu životnímu úspěchu, nejdříve seznámí s jeho životopisnými údaji.

Meriwether Lewis se narodil 18. srpna 1774 ve Virginii nedaleko dnešního Charlottesville. Jeho rodiče vlastnili plantáž Locust Hill, jež sousedila s Monticellem, honosnou usedlostí patřící přednímu virginskému plantážníkovi Thomasu Jeffersonovi. Meriwetherův pradědeček Robert Lewis přijel do Ameriky v roce 1635 a kromě nezbytných svršků si s sebou přivezl také královský patent na 33 333 akrů půdy, jež se nacházela v podhůří Modrých hor (*Blue Ridge Mountains*). Jeden z jeho synů, též Robert, se usadil v Albemarleském okrese a v závěti odkázal svému pátému synovi Williamovi 1 896 akrů s rezidencí a otroky. William, motivován snahou rozšířit svůj majetek, se oženil s vlastní sestřenicí Lucy Meriwetherovou, a tak se stal majitelem pozemků, jejichž rozloha dosahovala skoro 20 000 akrů.

William a Lucy měli tři děti. Nejstarší Jane, mladšího Meriwethera a nejmladšího Reubena. Otec William Lewis byl patriot tělem i duší, a jakmile vypukla revoluce, vstoupil do kontinentální armády v hodnosti poručíka. Na podzim roku 1779 navštívil rodinu a po několika deštivých dnech, které strávil se svými blízkými, se vydal zpět ke své jednotce. Když se pokoušel přebrodit rozvodněnou řeku Rivannu, proud strhl koně, avšak Williamovi se z posledních sil podařilo doplavat ke břehu. Druhého dne ulehl, přivolaný lékař konstatoval zápal plic a dva dny nato se Lucy stala vdovou.

Na jaře příštího roku, v souladu s přáním umírajícího manžela, se Lucy opět vdala. Vzala si jistého kapitána Johna Markse. Po podepsání Pařížského míru, jímž byla definitivně uznána nezávislost Spojených států amerických,

kých, se kapitán Marks odstěhoval s celou rodinou do Georgie, kde se pod vedením generála Johna Matthewse zúčastnil zakládání nové plantáže nedaleko Široké řeky. Léta strávená v Georgii hluboce ovlivnila dorůstajícího chlapce. Meriwether měl nejen možnost pozorovat dění na plantáži, ale v první řadě se seznámit s životem v divočině. Záhy si osvojil základní principy orientace v nekonečných lesích, naučil se lovit a používat střelnou zbraň, což byly nepostradatelné předpoklady pro přežití v nehostinné pustině.

Podle tehdejších tradic Meriwether jakožto nejstarší syn měl převzít vedení rodinné plantáže ve Virginii, kterou zdědil po svém otci Williamovi. K tomu však potřeboval příslušné vzdělání, jež v Georgii nemohl získat. Proto se v patnácti letech vrátil do Virginie a tři roky strávil studiem na různých soukromých školách. Z dochovaných pramenů můžeme soudit, že patřil mezi lepší studenty a jeho učitelé se netajili přesvědčením, že by měl studovat na vysoké škole buď ve Williamsburgu, nebo dokonce ve Filadelfii. Avšak osud opět zasáhl. Kapitán John Marks zemřel a Lucy ovdověla podruhé. Tentokrát se odmítla provdat a současně vyjádřila přání vrátit se na svou starou virginskou usedlost. Osmnáctiletý Meriwether, vědom si svých povinností, přerušil studia a vypravil se pro matku a mladšího bratra do Georgie. Po návratu do Virginie se ujal řízení plantáže.

Monotónní život plantážníka ho však neuspokojoval a Meriwether v hloubi duše toužil po změně. Příležitost se mu naskytla v roce 1794 během takzvané whisky rebelie. Tehdejší ministr financí Alexander Hamilton se totiž rozhodl zdanit veškerou produkci whisky na západní straně Appalačských hor. Reakce místního obyvatelstva se v mnohém podobala bostonskému incidentu z roku 1773, když anglická koruna trvala na dani z čaje. Tehdy američtí osadníci Bostonu naházeli čaj do moře a obyva-

telé západní Pensylvánie zase namazali dehtem a obalili peřím nejednoho výběřčího daní. Nebezpečí odtržení západních částí se opět stalo aktuálním a americká vláda na tato území vyslala vojsko. Prezident George Washington, který sám vlastnil hezkých pár tisíc akrů v Ohiu, povolal do zbraně na třináct tisíc dobrovolníků a osobně je doprovázel až do Bedfordu ve střední Pensylvánii, přičemž všem důstojníkům kladl na srdce, aby nedopustili rozbití země, za jejíž vytvoření zaplatilo tolik kolonistů životem.

Meriwether Lewis se nechal pod záminkou vlastenecké povinnosti ochotně naverbovat a – i když nakonec z rebelie nic nebylo a daň byla odvolaná – v armádě už zůstal. Matka si zřejmě uměla s plantáží poradit a z jejích dopisů vyplývá, že jediné, co jí dělalo starosti, bylo synovo zdraví a bezpečí. Meriwether byl rychle povyšován, protože si mnoho vysokých důstojníků pamatovalo na vojenské zásluhy jak jeho otce, tak i kapitána Markse, až se nakonec dočkal jmenování kapitánem. V této hodnosti byl pověřen rozvážením žoldu po pevnůstkách, jejichž posádky měly poskytovat ochranu proti nájezdům Indiánů, zejména Shawneů. Tento způsob života Meriwetherovi vyhovoval. Nejenže se seznámil s oblastí od Velkých jezer až po Kentucky, ale navíc se jako velící důstojník naučil, jak získat oblibu u prostých vojáků a jejich oddanost. Pro naši knihu je však nejdůležitější skutečnost, že se během služby u rotý ostrostřelců seznámil s dalším Virgíňanem, jehož rodina pocházela z Charlottesvillu, s kapitánem Williamem Clarkem.

V únoru roku 1801, jedenáct dní před inaugurací, třetí americký prezident Thomas Jefferson poslal Lewisovi dopis, v němž mu nabídl místo osobního sekretáře. Tento krok zdůvodňoval tím, že potřebuje člověka, kterému může nejen plně důvěřovat, ale také někoho, kdo je dokonale obeznámen s oblastmi mezi Mississippi a Appalačskými horami a též se situací v armádě. Zde se musíme zmínit

o zajímavém faktu. Vzhledem k tomu, že se kniha o Mackenzieově úspěchu dostala Jeffersonovi do rukou až o rok později, nemůžeme tvrdit, že obsazení úřadu osobního sekretáře byl první krok k americké expedici na západ. Hlavní důvod, proč si Jefferson vybral Lewise za svého důvěrníka, byl v prvé řadě politický. Těsně před volbami se totiž podařilo federalistům, což byla opoziční strana, obsadit poměrně velké množství důstojnických míst v armádě jejich lidmi. Vzhledem k tomu, že momentálně nehrozilo nebezpečí ani od Angličanů, ani od Indiánů, byl Jefferson rozhodnut za každou cenu snížit stav armády – pochopitelně na úkor federalistických důstojníků. Lewis, který byl horlivým stoupencem Jeffersonovy politiky, měl vládě poskytnout příslušné informace. Lewis se zhostil tohoto úkolu na výbornou. Kolik důstojníků bylo celkem propuštěno, dnes už nelze zjistit, avšak na Lewisovu a Jeffersonovu obranu můžeme říct, že většina federalistických důstojníků, o kterých se vědělo, že jsou vysoce kvalifikovaní, v armádě zůstala.

Spoluprací na této čistce si Lewis zajistil prezidentovu neomezenou důvěru, a když na jaře příštího roku vystala otázka, kdo povede výpravu k Pacifiku, Jefferson se dlouho nerozmýšlel.

Z Washingtonu do Saint Louis

Zbytek roku uplynul v přípravách na cestu. Jefferson připravil pro Kongres žádost o financování cesty a Lewis pořídil podrobný seznam veškerého potřebného vybavení včetně mnoha darů pro Indiány. Těm bylo třeba věnovat zvláštní pozornost, protože úspěch celé expedice závisel v mnohém na jejich dobré vůli, zejména při přechodu Skalnatých hor. Zásoby jídla, pušky, střelivo, léky, měřicí přístroje a celá řada dalších věcí, bez kterých by se podob-

ná výprava nemohla obejít, přišly na 2 500 dolarů. Směšná suma, když přihlídneme k obrovskému kvantu informací, se kterými se měla vrátit. Po Novém roce 1802 se tempo příprav zrychlilo. Jefferson předložil Kongresu návrh cesty na severozápad jako projekt, jehož hlavním přínosem bude rozšíření obchodu s kožešinami. Kongres, protože se jednalo o poměrně malou sumu, prezidentův návrh urychleně schválil, avšak záhy vyvstal nový problém. Výprava se měla z větší části pohybovat na cizím území, konkrétně francouzském a anglickém, a tady bylo třeba opatřit, jak bychom dnes řekli, povolení průjezdu. Angličané je vyhotovili celkem bez velkých průtahů, Francouzi se však ošívali, neboť historci o čistě vědeckém účelu celé výpravy příliš nevěřili. V téže době Jefferson vyslal do Francie již zmiňovaného Jamese Monroea, budoucího prezidenta a autora Monroeovy doktríny, jehož úkolem bylo Napoleonovi nabídnout dva miliony dolarů za New Orleans.

Lewis mezi tím odcestoval do Filadelfie, aby se podrobil rozsáhlému vědeckému školení, a to v oboru biologie, zoologie, mineralogie a astronomie. Hlavně se měl dokonale obeznámit s používáním sextantu, naučit se spolehlivě určovat polohu podle hvězd a přesně ji zakreslovat do budoucí mapy území Louisiany. A nakonec zbývalo stanovit počet mužů, kteří by tvořili jádro expedice. Ani Jefferson, ani Lewis neměli pochybnosti o tom, že všichni členové výpravy musí být vojáci. Jinými slovy muži, kteří měli smysl pro disciplínu a bojové zkušenosti, aby v případě ohrožení mohli úspěšně čelit nepříteli. Velikost této jednotky však byla dost citlivou záležitostí. Na jedné straně tu bylo nebezpečí, že větší počet mužů by mohl vyprovokovat ozbrojený konflikt s indiánskými kmeny, a na druhé straně příliš malý počet členů výpravy by mohl vést k záměrnému útoku Indiánů s cílem získat jejich zbraně. Po delších poradách bylo nakonec dohodnuto, že se celá výprava bude skládat z dvanácti mužů, kteří mají zkuše-